ОРГАНИЗАЦИЯ НА ПРОЦЕСИТЕ ПО ВЪВЕЖДАНЕ НА ЕЛЕКТРОННО ПРАВОСЪДИЕ В РАЙОНЕН СЪД

Милена Колева*

Резюме: *В статията се разглеждат въпроси, свързани с въвеждането на електронно правосъдие в районните съдилища в рамките на реформата на съдебната систе-ма, като един от основните елементи на концепцията за електронно управление. Представени са ползите за обществото от въвеждането на електронното правосъдие. Обсъждат се основните мерки, които е необходимо да се предприемат, както и законодателната база за електронно правосъдие към момента на публи-куване на материала.*

Ключови думи: *електронно правосъдие, електронно управление, реформа на съдебна система*

Abstract: *The present article addresses issues related to the introduction of e-justice in a District Court as part of the reform of the judiciary and as one of the main elements of the e-government concept. The advantages for society from the introduction of e-justice have been indicated. The main measures to be taken, as well as the e-justice legislative framework at the time of publication of the material have been discussed.*

Key words: *e-justice, e-government, the reform of the judiciary*

Реформата на съдебната система е тема, която вълнува българското общество през последните десет години. Тя е свързана с един от основните елементи от концепцията за електронно управление – въвеждането на електронното правосъдие. Под този термин се разбира комплекс от финансови, организационни, технологични, образователни и нормативни мерки, целящи ефективното използване на информационните и комуникационните технологии в съдебната система и по-специално за осигуряване на възможност на гражданите за упражняване на процесуални права в електронна форма, извършване на удостоверителни изявления от органите на съдебната власт, издаване на актове на органите на съдебната власт в електронна форма, обезпечаване на вътрешната организация на работата с електронни дела и обмена на електронни документи между различните участници в системата на правосъдието.

Въвеждането на мерките за е-правосъдие трябва да гарантира еднаква степен на ефективност на органите на съдебната система и на техните администрации при осъществяване на компетенциите им и най-малко същото ниво на сигурност за реализацията на процесуалните права на гражданите и сигурност на оборота, което е постигнато към настоящия момент със съществуващите правила за обмен на информация и документи на хартиен носител.

Мерките ще създадат прозрачност на съдебната система при упражняване на функциите им и ще доведат до икономии за държавата и гражданите за милиарди левове.

---

* *Милена Колева, председател на Районен съд – Стара Загора от 19.11.2014 г. Работи като съдия в Районен съд – Стара Загора от 1998 г.*

Правителството на Република България провежда цялостната държавна политика в областта на електронното управление.

Предоставянето на качествено административно обслужване по електронен път по всяко време, на всяко място и чрез алтернативни канали за достъп налага създаването на ясни правила за цялата държавна администрация. Приета е Стратегия[1] за развитие на електронно управление в Република България 2014-2020г. и пътна карта за нейното изпълнение.[2]

Електронното правосъдие е средство за повишаване на ефективността на сектор „Правосъдие" и облекчаване на достъпа до правосъдие от страна на гражданите и бизнеса. Електронното правосъдие и електронното управление са във взаимовръзка, в технологична и нормативна обвързаност.

Със свое решение от 21.11.2012 г., правителството на Република България приема Концепция за електронно правосъдие, съдържаща принципите, целите и фазите за неговото въвеждане[3]. Концепцията е неразделна част от провеждащата се цялостна реформа на съдебната система у нас и е предпоставка за осигуряване на ефективност и прозрачност на съдебната система посредством използване на информационните технологии, както и създаване на удобство за самите граждани и юридически лица.

Стратегията е основополагащ документ за единно формиране, планиране, осъществяване, координиране и контрол на политиката в сектор Правосъдие, провеждана от държавните институции в сътрудничество с гражданите, бизнеса и съсловните организации.

Документът е разработен съгласно програмите на правителството на Република България за развитие на електронното управление и инициативата на Европейската Комисия i2020 и отразява важността на процесите за развитие на достъпно и ефективно електронно правосъдие.

Основната цел на стратегията, която произтича от Концепцията за електронно правосъдие е да се повиши ефективността в сектор „Правосъдие", чрез използване на електронни документи не само от органите на съдебната власт, но и от всички органи в сектора, както и при взаимодействието им с други административни органи, организации, граждани и бизнеса. Изпълнението на основната цел ще послужи като катализатор за постигането на множество подцели, чрез които ще се повиши доверието на гражданите и бизнеса в съдебната власт, пряко или косвено ще се намали административната тежест, ще се постигне максимална равнопоставеност, и не на последно място ще се повиши вътрешното и международно доверие в държавата като цяло.

Според стратегията, Министерство на правосъдието и Висшия съдебен съвет следва да въведат електронното правосъдие и електронното управление в сектора чрез набор от взаимосвързани средства, чрез които да се осъществи:

- Опериране с електронни дела и документи от страна на органите на съдебната власт;
- Достъп до националните регистри по електронен път в реално време;
- Подобряване на взаимодействието и интегрирането на информационните системи на законодателната, съдебната и изпълнителната власт в Република България;

---

[1] Стратегия за развитие на електронното управление в Република България 2014-2020 г.

[2] Пътна карта за изпълнение на стратегията за развитие на електронното управление в Република България (2014-2020г.).

[3] Концепция за електронно правосъдие, съдържаща принципите, целите и фазите за неговото въвеждане.

- Свързване на националното ни законодателство и регистри с аналогични европейски регистри и структури;
- Предоставяне на административни услуги по електронен път;
- Повишаване общата правна култура на гражданите;
- Постигане на технологична и семантична съвместимост чрез разширяване на обхвата и максимално прилагане на вътрешните и международни класификатори в съответствие със Стратегията за развитие на електронното управление в Република България 2014-2020, европейското електронно правосъдие и приетата пътна карта, както и поетите ангажименти на сектора към инициативите на ЕС;
- Правосъдие максимално близо и в полза на гражданите и бизнеса.

За реализирането на първия етап от реформата по въвеждане на е-правосъдие беше изменен Закона за съдебната власт /изм. и доп. ДВ, бр. 62 от 2016 г., в сила от 09.08.2016 г./, като се създаде Глава 18а „Удостоверителни изявления и процесуални действия в електронна форма", в която законодателят уреди използването на електронния документ и електронния подпис пред органите на съдебната власт. В параграф 216 до 219 от ПЗР на ЗИД на ЗСВ е предвидено поетапно влизане в сила на разпоредбите от тази глава с оглед създаването на нормативна база, както и техническа и кадрова обезпеченост на органите на съдебната власт. Изменения в ЗСВ се наложиха предвид факта, че това е основният устройствен закон на съдебната власт и въвеждането на електронно правосъдие изисква именно реорганизация на работата на съдебната власт и уреждане на специфичните проблеми, свързани с осигуряването на технологична и организационна обезпеченост на органите на съдебната власт.

Очертан е новия кръг от обществени отношения, регулирани от ЗСВ – извършването на процесуални действия и удостоверителни изявления в електронна форма ще се извършва при спазване изискванията на ЗСВ, а процесуални действия в електронна форма ще се извършват по реда на процесуалните закони.

В *Раздел I* се въвежда един от основните принципи на електронното правосъдие – органите на съдебната власт могат да извършват удостоверителни изявления, да издават актове и да извършват всички други предвидени в закона процесуални действия в електронна форма, когато Висшият съдебен съвет е определил кои от тях могат да се извършват по този начин, осигурена е технологическа възможност за извършването им и е налице констатация за това обстоятелство.

За осигуряване на информационна сигурност във връзка със защитата на информацията, обработвана и обменяна от органите на съдебната власт, както и за осигуряване на оперативно съвместим обмен, е предвидено органите на съдебната власт да използват информационни системи, одобрени от Висшия съдебен съвет.

Предвид установяване на принципа за извършването на процесуални действия с правно значение по всяко време на денонощието, е предвидено задължение органите на съдебната власт да използват информационни системи, които отчитат единно време по реда на Закона за електронното управление. Това е необходимо предвид факта, че всички системи в държавата следва да отчитат времето за извършването на действия в електронната среда по един и същ начин. По реда на Закона за електронното управление е предвидено часовниците на информационните системи да се синхронизират с атомните часовник на GPS или на Института по метрология в Брунсуик по определен стандарт.

Предвидено е изграждане на единен портал за електронно правосъдие, чрез което да се предостави поетапна възможност на гражданите за достъп за упражняване на процесуалните си права пред всички органи на съдебната система, както и да заявяват извършване на удостоверителни изявления от страна на тези органи. Осигуре-

на е възможността динамично да се разширяват функционалните възможности на портала. Така се прекратява възможността съдилищата да поддържат собствените интернет страници – цялата информация за тях трябва да е достъпна чрез единния портал.

Предвид бързото развитие на технологиите и динамиката на промяната на обществените отношения в тази насока, е предвидено Висшият съдебен съвет съвместно с министъра на правосъдието да определят със свой акт техническите изисквания за извършването на процесуални действия в електронна форма и начините за извършването им, форматите и техническите изисквания, на които трябва да отговарят електронните документи, изпращани към и от органите на съдебната власт, форматите на сканираните документи и на другите електронни доказателства, съхранявани по електронните дела, начините за плащане по електронен път на държавни такси, разноски и други задължения към органите на съдебната власт, използваните от органите на съдебната власт графични и други интерфейси на информационните системи и др.

За осигуряване на консистентност в режима на електронните и хартиените дела и за осигуряване на възможност за достъп до делата по електронен път, е предвидено изявленията и актовете, подавани до органите на съдебната власт на хартиен носител, да се въвеждат в информационната им система чрез снемане на електронен образ от тях и от приложените към тях документи със съответно устройство във вид и по начин, позволяващи възпроизвеждането им. По установената в Агенцията по вписванията безпроблемна практика е предвидено устоверяване на верността на преобразуването от служител на съда и на хартиения носител със саморъчен подпис, и върху електронния образ – с електронен подпис.

Уреден е режимът на създаването на електронни дела. Такова се създава в информационната система на органа на съдебната власт винаги, когато е извършвано процесуално действие в електронна форма, което поставя началото на отделно производство и когато органът на съдебната власт е осигурил възможност за сканиране на постъпващите хартиени документи. При създаване на електронни дела е предвидена възможността по искане на гражданина да се възпроизвеждат електронните документи, съхранени по тях на хартиен носител, като за възпроизвеждането се събира такса като за препис.

Въведено е изискване за осигуряване на лицата, които имат право на достъп до делата отдалечен, непрекъснат и безплатен достъп по електронен път до електронните дела.

Създадено е задължение на органите на съдебната власт да осигуряват поддържането и съхранението на електронните дела по начин, който не позволява случайното или незаконно унищожаване на данни от тях и за недопускане неправомерен достъп, изменение или разпространение.

Предвидено е воденето, съхраняването и достъпът до електронните дела, едновременната работа с електронни дела и дела на хартиен носител и правилата за вътрешния оборот на електронни документи и документи на хартиен носител в администрациите на органите на съдебната власт, включително за нуждите на извършването на удостоверителни изявления в електронна форма, да се уреждат с правила, приети от Висшия съдебен съвет съвместно с министъра на правосъдието.

За уреждане на условията, реда и политиките за придобиване, използване, подновяване и прекратяване на удостоверения за електронен подпис в органите на съдебната власт, е създадена делегация за уреждането им с правила, приети от ВСС.

В *Раздел II* е уреден обменът на електронни документи между органите на съдебната власт.

Въведен е принципът, че органите на съдебната власт могат да обменят помежду си електронни дела и електронни документи автоматизирано и по електронен път в условията на оперативна съвместимост и информационна сигурност. За осигуряването на оперативна съвместимост е предвидено органите на съдебната власт да използват единни стандарти и правила, установяващи технологични и функционални параметри на информационните им системи. Изискванията за оперативна съвместимост и информационна сигурност, включително изискванията за интерфейси, стандарти за обмен, формати на предаваните електронни документи и начинът на обмен е предвидено да се определят с правила на Висшия съдебен съвет и министъра на правосъдието. Както бе отбелязано по-горе, след разработването и внедряването на двете централизирани информационни системи – на съдилищата и на прокуратурата, проблемът с оперативната съвместимост ще изчезне.

Автоматизираният обмен на електронни документи между органите на съдебната власт с лицата, осъществяващи публични функции, организациите, предоставящи обществени услуги и с административни органи е предвидено да се извършва чрез единната среда за обмен на електронни документи, съгласно Закона за електронното управление. Лицата, организациите и административните органи са длъжни да предоставят вътрешни електронни административни услуги на органите на съдебната власт. За осигуряване на оперативно съвместим и сигурен обмен на електронни документи, Висшият съдебен съвет и министърът на правосъдието осигуряват връзка между информационните системи на органите на съдебната власт и единната среда за обмен на електронни документи.

В *Раздел III* е уредено воденето, съхранението и достъпа до електронен регистър на актовете на съдилищата.

Регистърът на актовете на съдилищата е уреден като електронна база данни – част от единната централизирана информационна система на съдилищата, съдържаща актовете на органите на съдебната власт, които слагат край на производството и подлежат на самостоятелно обжалване. Създадено е задължение всеки съд да обявява в регистъра незабавно своите актове.

Регистърът се съхранява от Висшия съдебен съвет по начин, който гарантира сигурността на съдържащата се в него информация.

Достъп до обявените в регистъра актове имат участниците в производството, овластени от тях или оправомощени по закон лица. Всеки има право на свободен и безплатен достъп до обявените в регистъра актове със заличени лични данни, включително автоматизирано по електронен път, в отворен машинночетим формат.

Подробни правила относно воденето, съхраняването и достъпа до регистъра се приемат съвместно от Висшия съдебен съвет и министъра на правосъдието.

Към момента са изготвени подзаконовите нормативни актове, регулиращи:

- изискванията към интернет страниците на органите на съдебната власт (чл. 360е, ал. 1, т. 1 ЗСВ);

- техническите изисквания за извършване на процесуални действия и удостоверителни изявления в електронна форма и начините за извършването им (чл. 360е, ал. 1, т. 2 ЗСВ);

- форматите и техническите изисквания, на които трябва да отговарят електронните документи, изпращани към и от органите на съдебната власт, както и начините за подаването им от гражданите и организациите (чл. 360е, ал. 1, т. 3 ЗСВ);

- форматите на сканираните документи и на другите електронни доказателства, съхранявани по електронните дела (чл. 360е, ал. 1, т. 4 ЗСВ);
- начините за плащане по електронен път на държавни такси, разноски и други задължения към органите на съдебната власт (чл. 360е, ал. 1, т. 5 ЗСВ);
- техническите изисквания към потребителските, машинните и други интерфейси на информационните системи, използвани от органите на съдебната власт (чл. 360е, ал. 1, т. 6 ЗСВ);
- електронните адреси, на които могат да се изпращат електронни изявления от органите на съдебната власт, в зависимост от определените начини на извършване на процесуални действия и удостоверителни изявления (чл. 360е, ал. 1, т. 7 ЗСВ);
- реда за водене, съхраняване и достъп до електронните дела и начина на съхраняване на доказателствата и доказателствените средства по делата, както и вътрешния оборот и съхраняването на друга информация, обработвана от съдебната администрация (чл. 360и ЗСВ);
- реда за използването на електронен подпис и електронна идентификация от органите на съдебната власт (чл. 360к ЗСВ);
- реда за воденето, съхраняването и достъпа до регистъра на актовете на съдилищата (чл. 360т ЗСВ).

Изготвена е подзаконовата нормативна уредба на електронното правосъдие чрез четири нормативни акта:

- Наредба № 4 от 16 март 2017 г. за воденето, съхраняването и достъпа до регистъра на актовете на съдилищата, обнародвана в ДВ бр.28 от 04.04.2017г. (Наредба № 4);
- Правилник за вътрешния ред за използването на електронен подпис и електронна идентификация от органите на съдебната власт, обнародван в ДВ бр.32 от 21.04.2017 г. (Правилника);
- Наредба № 5 за организацията и реда за водене, съхраняване и достъп до електронните дела и начинът на съхраняване на доказателствата и доказателствените средства по делата, както и вътрешния оборот и съхраняването на друга информация, обработвана от съдебната администрация, обнародвана в ДВ бр. 47 от 13.06.2017 г. (Наредба № 5);
- Наредба № 6 за извършване на процесуални действия и удостоверителни изявления в електронна форма, обнародвана в ДВ бр. 67 от 18.08.2017 г. (Наредба № 6).

За обезпечаване на гъвкавост и поетапност при преминаване на съдебната система към работа в условията на електронно правосъдие, е предвидено правната възможност за упражняването на процесуални права да възниква след решение на Висшия съдебен съвет и при наличие на технологична готовност от съответния орган на съдебната власт. След искане от съответния орган, ВСС ще установява: дали органът е предприел съответния пакет от мерки и е обезпечил изискуемото ниво на информационна сигурност на информационните си системи, технологична обезпеченост, образованост на магистратите и административните служители, организация по обслужване воденето на електронни дела и т.н., кои процесуални права могат да се упражняват в електронна форма пред този орган на съдебната власт.

След влизането в сила на решението на ВСС, органът на съдебната власт няма да може да отказва извършването на съответните процесуални действия в електронна форма.

При наличие на технологична готовност, обемът от процесуални действия може да се разширява, отново след решение на ВСС.

Така постепенно и поетапно различните органи на съдебната власт ще преминават към електронно правосъдие и ще разширяват възможностите за упражняване на процесуални права от страна на гражданите.

На вторият етап от реформата е предвидено да има една единна централизирана система за всички съдилища, с която на практика се решава проблема с необходимостта от оперативна съвместимост – електронните дела не напускат информационната система, а само се променя достъпа до тях в зависимост от това на каква фаза е производството. По този начин се оптимизират разходите на съдилищата от поддържане на децентрализирани системи, освен това се повишава многократно нивото на информационна сигурност (системата се пази от едно място), а не на последно място се осигурява и лесна мобилност на магистрати и служители – те се обучават само веднъж да работят на една единствена система, след което преминаването на друга позиция или работно място става незабавно и лесно.

Освен единната информационна система на съдилищата е предвидено доразвитие на съществуващата информационна система на прокуратурата, с цел обхващане на цялата досъдебна фаза на наказателното производство – действията и на следователите и на разследващите полицаи. Предвидена е директна връзка между двете централизирани информационни системи – на съдилищата и на прокуратурата, което ще повиши сигурността и улесни обмена на информация между тях.

Достъпът на гражданите до двете централизирани системи ще се осъществява чрез единен портал за електронно правосъдие.

Обменът на документи и данни между административните органи, чиито актове подлежат на контрол по съдебен ред, от една страна, и събирането на информация от административните органи за нуждите на извършването на удостоверителни изявления от органите на съдебната власт, от друга, е предвидено да се извършва чрез привързването на двете системи на органите на съдебната власт с единната среда за обмен на електронни документи, създадена за нуждите на електронното управление.

Използвани източници:

1. Закон за съдебната власт
2. Михалева, Св. Концепцията „електронно правителство” в Контекста на електронното управление.
3. Пътна карта за изпълнение на стратегията за развитие на електронното управ-ление в Република България (2014-2020 г.).
4. Стратегия за развитие на електронното управление в Република България 2014-2020 г.
5. Стратегия за въвеждане на електронно управление и електронно правосъдие в Република България 2014-2020 г.
6. Електронно правосъдие – понятие и принципи на реформата. Правен свят. 26.06.2015г. –http://legalworld.bg/45327.elektronno-pravosydie-%E%80%93-poniatie-i-principi-na-reformata.html.
7. Електронното правосъдие се отлага поне до 2020 г. Правен свят.18.02.2014- http://legalworld.bg/34577.elektronnoto-pravosydie-se-otlaga-pone-do-2020-g.html
8. Електронното управление в условията на членство на България в ЕС.2013- http://elektronic-library.org/articlers/Article%200184.html.
9. Министерски съвет портал за обществени консултации- http://www.strategy.bg/StrategicDocuments/View.aspx?lang=bg-BG&Id=908.
10. Министерство на правосъдието- http://www.mjs.bg/.